

**НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ**

**КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ ТА
ПЕРЕКЛАДУ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА
викладацької практики**

для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА «Українська мова та література»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ – 035 Філологія

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ – 03 Гуманітарні науки

Ніжин – 2022

Робоча програма викладацької практики здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія освітньо-наукової програми «Українська мова та література»

Розробники:

А. І. Бондаренко, доктор філологічних наук, професор;
Ю. І. Бондаренко, доктор педагогічних наук, професор;
Н. М. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент;
О. П. Щотка, кандидат психологічних наук, доцент.

Рецензенти:

Н. М. Голуб, кандидат педагогічних наук, доцент;
О. С. Філоненко, кандидат педагогічних наук, доцент.

Робоча програма викладацької практики затверджена на засіданні кафедри української мови, методики її навчання та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Протокол № 1 від 4.08.2022 р.

I. Опис практики

ОНП «Українська мова та література».

Галузь знань – 03 Гуманітарні науки.

Спеціальність – 035 Філологія.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти.

Час проведення – 4 семестр.

Обсяг – 6 кредитів ЄКТС (180 годин).

Форма контролю – диференційований залік.

Бази практики – заклади вищої освіти.

II. Мета викладацької практики

Особливістю активної викладацької діяльності аспірантів є її системна взаємодія з іншими складниками навчального процесу, який уможливорює зв'язок теорії з практикою, здобуття навичок викладання залежно від дослідницьких інтересів здобувачів.

Мета практики – апробувати знання з філології, педагогіки та психології, виробити вміння й навички викладацької роботи, а також поглибити загальні та фахові компетентності.

Проходження викладацької практики сприяє формуванню:

Загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність розуміти предметну галузь і професійну діяльність.

ЗК2. Володіння навичками критичного мислення.

ЗК3. Володіння комунікативними навичками, здатність виявляти емпатію.

ЗК4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел.

ЗК6. Здатність до особистісного та професійного розвитку.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Здатність застосовувати найкращі практики в професійній діяльності.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність виявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності.

ЗК12. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахових компетентностей:

ФК1. Здатність розробляти й оновлювати програми навчальних дисциплін, готувати навчальні та методичні матеріали.

ФК2. Здатність викладання та консультативної підтримки студентів.

ФК3. Здатність оцінювати результати навчання.

ФК5. Здатність брати участь у роботі кафедри, інших колегіальних органів, професійних об'єднань, організувати освітні та наукові заходи.

ФК8. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний, емпіричний аналіз актуальних проблем мовознавства та літературознавства.

ФК9. Здатність переосмислювати наявне та створювати нове цілісне знання в межах науково-дослідницької діяльності та/або професійної практики.

ФК10. Здатність застосовувати методи та методології наукового дослідження в царинах мовознавства й літературознавства, використовувати сучасні методи наукового аналізу та структурування мовного й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.

III. Очікувані результати проходження викладацької практики

ПРН1. Концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності.

ПРН2. У рамках комунікації вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, із колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому, використання академічної української та іноземної мов у професійній діяльності та дослідженнях.

ПРН3. Уміння використовувати цифрові технології у фаховій діяльності.

ПРН5. У рамках відповідальності та автономії бути здатним до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

ПРН6. Уміння критичного аналізу, оцінки та синтезу нових і комплексних ідей.

ПРН7. У рамках відповідальності й автономії демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічну та професійну добросовісність, постійну відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.

ПРН8. Уміння діяти толерантно, відповідально та свідомо на основі етичних міркувань (мотивів).

ПРН9. Уміння розробляти й оновлювати програму навчальної дисципліни або її складники, навчальні та методичні матеріали до них відповідно до вимог внутрішньої системи забезпечення якості.

ПРН10. Уміння проводити навчальні заняття, консультації та забезпечувати досягнення запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб студентів, здійснювати індивідуальний супровід студента (наставництво, менторство) під час навчання.

ПРН11. Уміння розробляти критерії й обирати інструменти оцінювання, здійснювати об'єктивне оцінювання результатів навчання, надавати зворотний зв'язок щодо результатів оцінювання та рекомендації щодо покращення результатів навчання.

ПРН12. Спеціалізовані уміння/навички та методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже наявних знань і професійної практики.

ПРН13. Уміння готувати документи та матеріали до засідань кафедри, інших колегіальних органів, брати участь у нарадах, робочих групах, професійних об'єднаннях, освітніх і наукових заходах.

ПРН17. Виокремлювати та систематизувати значущі чинники розвитку та функціонування української мови й українського літературного процесу.

IV. Місце практики в структурно-логічній схемі підготовки фахівців

Викладацька практика як форма навчання в процесі професійної підготовки майбутнього викладача філологічних дисциплін відбувається на другому році підготовки фахівців у 4 семестрі.

Засвоєння матеріалу курсу передбачає актуалізацію й інтеграцію знань у межах дисциплін психолого-педагогічної, мовознавчої, літературознавчої та ін. підготовки («Методика викладання мовознавчих і літературознавчих дисциплін у вищій школі», «Розвиток українського мовознавства та літературознавства на сучасному етапі», «Сучасні інформаційні технології в науковій і викладацькій діяльності» та ін.).

V. Зміст викладацької педагогічної практики аспірантів

РОЗДІЛ I. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ВИКЛАДАЧА ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Науково-дослідницька діяльність

1. Ознайомлення з науковими (довідковими) джерелами задля поповнення знань, удосконалення вмій і навичок активної викладацької діяльності.

2. Вивчення, узагальнення та систематизація досвіду викладачів.
3. Участь у науково-методичних заходах (конференціях, семінарах) відповідно до фаху.

Навчально-методична робота

1. Відвідування й аналіз занять викладачів ЗВО, проведених у групах, виділених для проходження практики, спостереження за ними.
2. Підготування педагогічного аналізу заняття викладача університету, яке відвідав / відвідала аспірант / аспірантка.
3. Підготування та проведення лекційних (практичних, лабораторних) занять.
4. Розроблення навчально-методичного забезпечення занять, запланованих для проведення.
5. Підготування завдань й організація самостійної роботи студентів із навчальних дисциплін, які викладають практиканти.
6. Підготування моделей, конспектів занять, щоденників практики.

Орієнтовна тематика лекційних, практичних і лабораторних занять, які проводять аспіранти

1	Науковий стиль сучасної української літературної мови.	2
2	Типологія лінгвокультурем.	2
3	Норми сучасної української літературної мови.	2
4	Лінгвістичний аналіз тексту як інтегративна дисципліна.	2
5	Виразальні засоби фоносемантичного рівня тексту.	2
6	Ресурси лексико-семантичного текстового рівня.	2
7	Стилістичний потенціал текстових морфологічних одиниць.	2
8	Виразально-зображувальні можливості текстових компонентів синтаксичного рівня.	2
9	Аналіз ліричного твору.	2
10	Аналіз епічного твору.	2
11	Аналіз драматичного твору.	2
12	Аналіз ліро-епічного твору.	2

Критерії оцінювання роботи аспірантів-практикантів

Проведення 4-ьох залікових занять та 2-ох моделей занять оцінюють від 0 до 70 балів. Зокрема, оцінка за навчальне заняття – 0 – 15 балів:

- 15 балів відповідає високим показникам лінгвістичних, літературознавчих і педагогічних знань, умінь і навичок;
- 12 – 11 балів указує належне володіння теорією та практикою викладання у вищій школі;
- 10 – 9 балів сигналізує про достатній рівень знань, умінь і навичок у процесі викладацької практики;
- оцінка 8 і нижча – показник незадовільного оволодіння необхідними для практичної діяльності знаннями, уміннями й навичками з лінгвістики, літературознавства та педагогіки.

Оцінка за *модель заняття* – від 0 до 5 балів: 5 відповідає високим філологічним і педагогічним показникам моделі заняття; оцінка 4 указує належне, з несуттєвими огріхами, створення моделі; 3 – достатнє, зі значною кількістю типових і нетипових помилок, а 2 – незадовільне, що сигналізує про низький рівень необхідних знань, умінь, навичок і вимагає повторного моделювання.

Основні критерії успішності заняття, яке провів / провела аспірант / аспірантка (15 балів)

1. Відповідність чинній освітній програмі й іншим нормативним документам (1 бал).
2. Структурованість, наявність проміжних і загальних висновків (1 бал).

3. Формулювання й виголошення поставленої мети, завдань і ключових понять заняття (1 бал).
4. Мотивація навчальної діяльності (1 бал).
5. Дотримання дидактичних принципів науковості, послідовності, доступності й ін. (1 бал).
6. Урахування ключових загальних, фахових й інтегральних компетентностей чинної освітньої програми (1 бал).
7. Зв'язок теорії з практикою (1 бал) .
8. Використання ефективних методів, прийомів і досягнення мети заняття.
9. Застосування засобів наочності (1 бал).
10. Належне володіння матеріалом (1 бал).
11. Ефективне контактування з аудиторією (1 бал).
12. Позитивна зворотна реакція аудиторії (1 бал).
13. Культура мовлення (1 бал).
14. Дотримання академічної доброчесності (1 бал).
15. Ефективність у використанні часу, відведеного на заняття (1 бал).

Розділ II. ПЕДАГОГІКА

I. Мета завдань із педагогіки

Метою завдань із педагогіки є поглиблення знань аспірантів у сфері організації освітнього процесу ЗВО, вироблення умінь та навичок досліджувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, конкретизувати навчально-виховні ситуації викладачем закладу вищої освіти; розробляти та аналізувати навчальні заняття; виконувати роль куратора студентської групи.

Програмою практики передбачене виконання таких завдань:

Завдання 1. Педагогічний аналіз відвіданого аспірантом заняття викладача ЗВО

Ознайомитись із напрямками діяльності викладача ЗВО. Відвідати заняття викладачів закладу вищої освіти в офлайн або онлайн режимі. Здійснити педагогічний аналіз одного з відвіданих занять викладача професійно-орієнтованих дисциплін фахового спрямування. Визначити актуальність обраної викладачем теми одного з відвіданих лекційного чи практичного заняття, його місце в структурі курсу, цільові установки, питання й основні проблеми, які розв'язувалися на занятті. Схарактеризувати відповідність підбраного викладачем матеріалу тематичному плану та навчальній програмі; теоретичний рівень підготовки викладача та ступінь володіння ним навчальним матеріалом; методичний рівень викладача та застосовувані ним прийоми та засоби навчання, зокрема:

1) дотримання дидактичних принципів науковості, логічності, доступності, зв'язку теорії з практикою тощо;

2) доцільність використання наочності (дидактичні матеріали, технічні засоби);

3) рівень уваги й активності групи та окремих студентів;

4) наявність елементів проблемного, інтерактивного навчання, інноваційних освітніх технологій;

5) педагогічна майстерність викладача, рівень комунікативних навичок (дикція, сила голосу, інтонація, темп мовлення та вміння встановлювати й підтримувати контакт з аудиторією).

У підсумковому висновку зазначити, чи були досягнуті цілі заняття, визначити загальну оцінку ефективності роботи викладача та студентської групи й напрямки вдосконалення педагогічної майстерності.

Завдання 2. Аналіз педагогічної майстерності аспіранта на основі проведеного заняття

Розробити план-конспект лекційного, лабораторного чи практичного заняття з однієї з дисциплін ОНП «Українська мова та література». Створення умов для заохочення аспірантів до вдосконалення педагогічних здібностей і педагогічної майстерності з метою творчого вирішення навчальних завдань; для розвитку комунікативних навичок і здібностей самореалізації аспірантів у майбутній викладацькій діяльності, формування індивідуального стилю викладання та потреби в самовдосконаленні; розвитку особистісних якостей, необхідних викладачу ЗВО в професійній діяльності. Виробити вміння аналізувати власну професійну діяльність і розвивати навички професійної рефлексії.

Завдання 3. Проведення аспірантом виховної години зі студентською групою

Створення умов для усвідомлення аспірантами специфіки виховної діяльності з даною віковою категорією; визначення інтересів студентів, проблем, які виникають в студентських групах, способів їх розв'язання; застосування різноманітних форм і методів виховної діяльності викладача закладу вищої освіти. Формування в аспірантів професійних умінь і навичок, необхідних для організації взаємодії та спілкування в педагогічному процесі; ознайомлення з методикою проведення виховної роботи у ЗВО; формування вміння проводити групову й індивідуальну виховну роботу зі студентами. Ознайомлення аспірантів із функціональними обов'язками куратора академічної групи; виконання ролі куратора студентської групи. Завдання передбачає підготовку, розробку та проведення виховного заходу в академічній групі та подальшу рефлексію власної діяльності.

II. Звітна документація й оцінювання результатів практики

1. Оформлений педагогічний аналіз одного відвіданого аспірантом заняття викладача ЗВО (лекції чи практичного).
2. План-конспект проведеного аспірантом заняття (лекційного чи практичного).
3. План-конспект проведеної аспірантом зі студентською групою виховної години.

Аналіз педагогічної майстерності аспіранта на основі проведеного заняття

Завдання

- стимулювання в аспірантів прагнення до вдосконалення педагогічних здібностей із метою творчого вирішення освітніх завдань;
- розвиток особистісних якостей, необхідних викладачу професійно орієнтованих дисциплін фахового спрямування в професійній діяльності;
- формування професійних умінь і навичок: комунікативних, організаторських, діагностичних, проєктувальних, аналітичних, дидактичних тощо;
- проведення аспірантами різних видів навчальних занять у ЗВО (лекційних чи практичних);
- створення умов для розвитку здібностей і самореалізації аспірантів у майбутній викладацькій діяльності, формування стилю викладання та потреби у самовдосконаленні.

Хід виконання завдання

1. Здійснити опрацювання джерельної бази сучасних психолого-педагогічних досліджень із питань викладання у ЗВО та методичних рекомендацій щодо виконання завдань практики з педагогіки.
2. Розробити план-конспект заняття з професійно орієнтованої дисципліни фахового спрямування (лекції чи практичного).
3. Запросити на заняття методиста з педагогіки.
4. Здійснити самоаналіз проведеного заняття з дисципліни фахового спрямування.
5. Обговорити проведене аспірантом заняття з методистом із педагогіки, отримати рекомендації щодо самовдосконалення у викладацькій діяльності та педагогічній майстерності.

Структура звіту

1. План-конспект лекційного чи практичного заняття, проведеного аспірантом.

2. Самоаналіз проведеного заняття з професійно орієнтованої дисципліни (додаток Б).

Критерії оцінювання якості виконання завдання

0–1	володіння аспірантом педагогічними технологіями й інноваціями
0–1	володіння аспірантом педагогічним тактом
0–1	володіння аспірантом комунікативними навичками
0–1	уміння організувати роботу студентів, установлювати й підтримувати контакт з аудиторією
0–1	наявність індивідуального стилю спілкування

Проведення аспірантом виховної години зі студентською групою

Завдання

- стимулювання прагнення до вдосконалення педагогічних здібностей із метою творчого вирішення завдань виховання студентської молоді;
- ознайомлення аспірантів із роботою куратора студентської групи;
- проведення аспірантами різних форм виховних заходів у ЗВО;
- формування в аспірантів професійних умінь і навичок, необхідних для організації взаємодії та спілкування в процесі виховання студентської молоді.

Хід виконання завдання

1. Здійснити опрацювання джерельної бази сучасних психолого-педагогічних досліджень із проблем виховання студентської молоді та методичними рекомендаціями щодо виконання завдань практики з педагогіки.
3. Ознайомитись із планом роботи куратора академічної групи, дослідити інтереси членів студентської молоді.
4. Узгодити проблематику планованого аспірантом виховного заходу з куратором і студентами.
5. Розробити план виховного заходу з академічною групою студентів.
6. Скласти план-конспект виховного заходу.
7. Запросити на заняття куратора групи та методиста з педагогіки.
8. Здійснити самоаналіз проведеного виховного заходу.
9. Обговорити проведений аспірантом виховний захід із куратором групи та методистом із педагогіки, отримати рекомендації.

Структура звіту

1. Конспект виховного заходу, розробленого аспірантом.
2. Самоаналіз та рефлексія виховного заходу аспірантом заняття за схемою (додаток Б).

Критерії оцінювання якості виконання завдання

0–1	актуальність теми та доцільність форми проведення
0–1	відповідність теми і форми заходу його меті та змісту
0–1	оптимальність обраної структури
0–1	творчий характер діяльності учасників
0–1	наявність саморефлексії

РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГІЯ

Метою завдань з психології є:

1. Операціоналізація, розвиток понять про способи організації навчальної діяльності студентів, мотивацію цієї діяльності, педагогічне спілкування та інші більш детальні поняття

психології навчання та викладання.

2. Засвоєння загального способу цілісного психологічного аналізу уроку.
3. Виховання дослідницької культури, створення умов для поступового перетворення способу аналізу діяльності колег на спосіб професійного самоаналізу, на метод педагогічної рефлексії та професійного самовдосконалення.

Хід виконання завдання

1. Опрацюйте літературу з основних проблем психології навчання та викладання.
2. Ознайомтеся з рекомендаціями проведення цілісного психологічного аналізу заняття.
3. Проведіть спостереження та заповніть схеми аналізу.
4. Обговоріть заняття з його автором.
5. Зробіть психологічний аналіз заняття (додаток В).
6. Сформулюйте рекомендації автору заняття.
7. Проаналізуйте отриманий у ході психологічного аналізу заняття власний досвід роботи.
8. Оформіть звіт за результатами проведеної роботи.

Методичні рекомендації

Підготовчий етап

Способи психологічного аналізу заняття, засвоєні на попередніх педагогічних практиках, повинні стати підґрунтям для опанування методу психологічного аналізу уроку в цілому. Цей метод не простий, тому на підготовчому етапі варто звернути увагу на такі моменти:

1. *Вивчення літератури з основних проблем психології навчання та викладання.*
2. *Ознайомлення з рекомендаціями проведення цілісного психологічного аналізу заняття.*

Оскільки практика передбачає застосування теоретичних знань, аспірантам необхідно поглибити поняття про деякі аспекти психологічного аналізу заняття: технологію психологічного аналізу, проблемне навчання, культивування евристичних форм мислення, спільну навчальну діяльність студентів, мотивацію учіння, педагогічне спілкування на занятті, професійні рефлексію та самовдосконалення .

Перш ніж перейти до практичного аналізу заняття за схемою, варто розглянути основні положення, що лягли в її основу.

Предметом психологічного аналізу є дії, поведінкові акти викладача на занятті, а також різні форми активності студентів.

Основні аспекти аналізу заняття

1. Психологічна оцінка цілей заняття.
2. Психологія організації пізнавальної активності студентів.
3. Мотивація навчальної діяльності студентів.
4. Стиль педагогічного спілкування.
5. Професійна рефлексія автора заняття.

Дані аспекти трансформувались у назви частин схеми психологічного аналізу, яка є узагальненою, оскільки вона не прив'язана до матеріалу певного навчального предмета чи якогось типу заняття. У той же час зазначену схему не потрібно розглядати як анкету чи жорстку інструкцію. Вона є керівництвом для оформлення протоколів спостереження та складання підсумкового звіту.

Жодна схема не може відобразити всієї різноманітності реальних способів організації пізнавальної діяльності студентів, її мотивації і тим більше стилю спілкування. Тому призначенням схеми є актуалізація деяких «опорних точок» для роздумів, що має на меті **оцінку якості заняття**.

У жодному разі не варто виходити з того, що всі позиції аналізу є обов'язковими. Разом із тим за умови творчого підходу до справи можуть з'явитися позиції аналізу, яких у схемі не

виявилось. Треба також враховувати, що часто та сама дія вчителя може бути інтерпретована в контексті різних позицій. Так, викладач може використовувати прийом роботи, який стосується і організації уваги, і розвитку мислення, і підвищення рівня мотивації. Отже, позиції зазнають уточнення в ході самого аналізу.

Будь-яка схема містить послідовність певних позицій, пунктів та ін. Аспірант, який відвідує заняття, повинен мати на увазі їх усі для того, щоб у потрібний момент найбільш підходящу позицію оперативно актуалізувати, і вона стала засобом оцінки взаємодії викладача та студентів. Зрозуміло, що таке уміння приходить після спроб, вправ і обговорень. Але можна стверджувати, що оволодіння певним способом психологічного аналізу заняття – робота і творча, і кропітка.

Експериментальний етап

1. *Проведення спостереження.*
2. *Заповнення схем аналізу.*
3. *Обговорення уроку з його автором.*

Метою цього етапу роботи є отримання фактів про різні сторони діяльності викладача та студентів на занятті. У ході виконання завдання варто відвідати цикл занять і на основі найцікавішого та найінформативнішого з них скласти звіт.

Для ведення записів під час спостереження за заняттями доцільно використовувати таблиці. У робочих записах можливі скорочення, умовні позначення, оскільки за ходом заняття важко встигати. Головне, щоб нотатки були зрозумілі самому автору. Проте записи, включені до звіту, мають бути реконструйовані.

Можливо, зручним виявиться порядок ведення записів, запропонований у таблиці 1.

Таблиця 1

Зразок таблиці ведення студентських щоденникових записів

Дії і поведінка викладача	Дії і поведінка студентів	Позначки з окремих позицій аналізу
1	2	3

Дуже важлива частина роботи – обговорення заняття з його автором. Певною мірою цю частину можна назвати власне аналізом заняття. Обговорення може мати різноманітну структуру. Може виявитися доцільною послідовність міркувань, яку зумовлює схема аналізу, або її можуть визначати порівняльні значення тих чи тих дій автора заняття. Можливі й інші варіанти. Але в будь-якому разі той, хто відвідав заняття, повинен прагнути розкрити основні його переваги в контексті теоретичних положень психології навчання та спілкування, висловитися з дискусійних питань і висловити свої побажання. Оскільки заняття, як правило, оцінюють синтетично, треба враховувати, що разом із психологічним аналізом є ще своєрідна «психологія психологічного аналізу». І тут не завжди вдається поєднати об'єктивність із повагою до особистості автора заняття. Хіба не буває так, що той, хто відвідав урок, перераховує пригніченому автору довгу послідовність недоліків, більшість із яких – різноманітні вияви того самого недоліку? Загалом якість аналізу залежить від здатності його автора до узагальнення конкретних фактів, що може привести й до висновків про риси характеру викладача. У цьому разі вимоги до такту особливо важливі, адже без їх дотримання найщиріші побажання не будуть прийняті.

Слід також зазначити, що обговорення занять буває колективним. У цьому разі треба бути уважним до думки колег, щоб зіставити свою думку з їхньою.

Конструктивний етап

1. *Оформлення психологічного аналізу уроку.*
2. *Формулювання рекомендацій автору уроку.*

Після проведення спостереження, заповнення відповідних протоколів й обговорення слід починати психологічний аналіз заняття та написання звіту.

Рефлексивний етап

Завершити роботу варто рефлексією процесу виконання завдання:

- Що дала Вам робота над завданням?
- Чи виникали труднощі в процесі його виконання?
- Що сподобалось чи не сподобалось у завданні? Чому?
- Чи з'явилися пропозиції щодо його вдосконалення?

Структура звіту

1. Основні параметри заняття (факультет, курс, навчальний предмет, тема заняття).
2. Реконструйовані, упорядковані записи заняття за рекомендованою схемою (табл. 1).
3. Дані про рефлексію автора заняття.
4. Власне аналіз заняття з відповідними рекомендаціями його автору.

Критерії оцінювання якості виконання завдання з психології

- Якість даних про попередню бесіду, записи заняття, даних про рефлексію автора заняття.
- Рівень оперування теоретичними знаннями та даними запису заняття під час його обговорення (у тексті власного аналізу заняття).
- Зв'язок висновків зі змістом аналізу, а також рекомендацій – із висновками.
- Оформлення звіту.

Відмінно 15–13	<ul style="list-style-type: none"> – Якісно проведена попередня бесіда, детальні спостереження під час заняття, здійснена рефлексія. – Наведено аргументи на основі оперування теоретичними знаннями, у ході обговорення заняття використано дані його запису. – Висновки заґрунтовано на проведеному аналізі, а рекомендації впливають із висновків. – Якісно, згідно з рекомендованою структурою оформлений звіт.
Добре 12–9	<ul style="list-style-type: none"> – Спостереження та бесіда проведені, але в їх фіксації допущені неточності, міститься самоаналіз. – Наведено аргументи на основі оперування теоретичними знаннями, у ході обговорення заняття використано дані його запису. – Висновки заґрунтовано на проведеному аналізі, а рекомендації впливають із висновків. – Звіт оформлено з недотриманням окремих вимог.
Задовільно 9–6	<ul style="list-style-type: none"> – Спостереження, бесіда, самоаналіз проведені, але недостатньо деталізовано. – Недостатнє оперування теоретичними знаннями й опора на спостережувані факти під час обговорення заняття. – Висновки частково заґрунтовано на проведеному аналізі, але не всі рекомендації впливають із висновків. – Звіт оформлено з недотриманням окремих вимог.
Незадовільно 5–1	<ul style="list-style-type: none"> – Спостереження, бесіда, самоаналіз проведені формально. – Недостатнє оперування теоретичними знаннями та опора на спостережувані факти в ході обговорення заняття. – Висновки та рекомендації не заґрунтовано на проведеному аналізі. – Звіт оформлено з недотриманням окремих вимог.

VI. Підсумки практики та критерії оцінювання результатів навчання

Поточний контроль здійснюють методисти з фаху, педагогіки та психології шляхом аналізу й оцінки систематичної роботи здобувачів, залікових навчальних занять.

Підсумковий контроль відбувається в кінці проходження цілісної систематичної викладацької практики аспірантів шляхом оцінювання. Під час виставлення диференційованої оцінки аспіранту враховують рівень теоретичної підготовки, якість виконання завдань практики, рівень оволодіння педагогічними вміннями та навичками, ставлення до студентів, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення документації та час її подання.

Оцінка за практику є сумою балів за практичну діяльність, звітну документацію та публічний захист звіту.

Критерії роботи здобувачів

Вид роботи	Розподіл балів
Проведення залікових занять із фаху	60
Моделі занять	10
Педагогічний аналіз відвіданого аспірантом заняття викладача ЗВО	5
Аналіз педагогічної майстерності аспіранта на основі проведеного заняття	5
Проведення аспірантом виховної години з студентською групою	5
Психологічний аналіз заняття у закладі вищої освіти	15
Разом	0–100

Критерії якості оформленої звітної документації

- науковість, несуперечливість, наявність проміжних і загальних висновків;
- уникнення інформаційних повторів;
- грамотне оформлення, відповідність усім мовним нормам;
- дотримання вимог академічної доброчесності;
- виконання на папері формату А4 (Times New Roman, шрифт – 14 друкарських пунктів, інтервал – 1, 5, для заголовків – напівжирний шрифт, прямий або курсив).

Критерії успішності публічного захисту

- демонстрування об'єктивних результатів і досягнень;
- зазначення проблемних моментів і накреслення шляхів їх подолання;
- наявність логічно структурованого звіту, оприлюдненого в усній формі;
- чіткі та переконливі відповіді на запитання членів комісії та присутніх;
- дотримання норм науково-педагогічної етики та культури мовлення;
- використання презентації;
- уникнення несуттєвої інформації.

Критерії підсумкового оцінювання роботи практикантів

Оцінку «відмінно» (100–90 балів) за проходження практики аспірант / аспірантка отримує, якщо він / вона:

- уважно ознайомився / ознайомила з нормативними документами щодо викладацької практики та розпочав / розпочала і завершив / завершила її відповідно до встановлених термінів;
- вчасно відвідав / відвідала й детально обговорив / обговорила заняття викладачів ЗВО;
- виявив / виявила вміння аналітичної й узагальнювальної роботи з науковою літературою;
- проводив / проводила заняття на високому науково-методичному рівні;
- якісно готував / готувала методичне забезпечення лекцій (практичних, лабораторних занять);

- використовував / використовувала доцільні прийоми та методи роботи на заняттях, ефективні інструменти контролю роботи здобувачів;
- вчасно та якісно оформив / оформила та подав / подала на перевірку (не пізніше як через 3 дні після завершення практики) звітну документацію;
- узяв / узяла активну участь у роботі науково-практичних конференцій (семінарів, дискусій, круглих столів);
- виявив / виявила високу фахову компетентність упродовж прилюдного захисту практики;
- дотримувався / дотримувалася принципу доброчесності в процесі підготовки, проведення занять й оформлення звітної документації.

Оцінку «добре» (89–74 бали) за проходження практики аспірант аспірантка отримує, якщо він / вона:

- ознайомився / ознайомила з нормативними документами щодо викладацької практики та розпочав / розпочала й завершив / завершила її відповідно до встановлених термінів;
- вчасно відвідав / відвідала й обговорив / обговорила заняття викладачів ЗВО;
- виявив / виявила добрі вміння роботи з науковою літературою;
- проводив / проводила заняття на належному науково-методичному рівні;
- у потрібному обсязі готував / готувала методичне забезпечення лекцій (практичних, лабораторних занять);
- використовував / використовувала переважно ефективні прийоми та методи роботи на заняттях й інструменти контролю роботи здобувачів;
- вчасно оформив / оформила та подав / подала на перевірку (не пізніше як через 3 дні після завершення практики) звітну документацію;
- отримав / отримала несуттєві зауваження щодо змісту й форми занять і звітної документації;
- узяв / узяла участь у роботі науково-практичних конференцій (семінарів, дискусій, круглих столів);
- виявив / виявила належні фахові компетентності впродовж прилюдного захисту практики;
- дотримувався / дотримувалася принципу доброчесності в процесі підготовки, проведення занять й оформлення звітної документації.

Оцінку «задовільно» (73 – 60 балів) за проходження практики аспірант / аспірантка отримує, якщо він / вона:

- не продемонстрував / не продемонструвала відповідального ставлення в процесі ознайомлення з нормативними документами щодо проходження практики та відвідування занять викладачів ЗВО;
- виконував / виконувала обов'язки практиканта з численними зауваженнями;
- не виявив / не виявила мотивованості та належних умінь підготовки до занять, роботи з науковою, довідковою літературою;
- проводив / проводила заняття на достатньому науково-методичному рівні;
- готував / готувала не завжди ефективне методичне забезпечення до лекцій (практичних, лабораторних занять);
- вчасно оформив / оформила та подав / подала на перевірку (не пізніше як через 3 дні після завершення практики) звітну документацію;
- отримав / отримала суттєві зауваження щодо проведення, моделювання занять й оформлення звітної документації;
- дотримувався / дотримувалася принципу доброчесності в процесі підготовки, проведення занять й оформлення звітної документації.

Оцінку «незадовільно» (59–35 балів) аспірант / аспірантка отримує, якщо він / вона не виконав / не виконала вимог щодо проходження викладацької практики. У цьому випадку її потрібно пройти повторно.

VII. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає проходження викладацької практики аспірантів:

- програми мовознавчих, літературознавчих і психолого-педагогічних дисциплін;
- підручники та посібники, словники з лінгвістики, теорії літератури та педагогіки;
- персональні комп'ютери;
- ресурси Googl.

VII. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи. Київ: Кондор, 2008. 272 с.
2. Бондаренко Ю. І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: Видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя, 2017. 392 с.
3. Вікова психологія: навчальний посібник / загред. О. П. Щотка. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2015. 309 с.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
5. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі: навчальний посібник, Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2021.100 с.
6. Гнатюк М. Історія української літературної критики (XIX – поч. XX ст.). Львів – Брно, 2013. 245 с.
7. Гнатюк М. Літературознавчі концепції в Україні (2-а пол. XIX – поч. XX ст.). Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 208 с.
8. Грибан Г. В., Кучерук О. А., Шевцова Л. С. Актуальні питання теорії навчання української мови. Житомир: Видавництво ЖДУ ім.І.Франка, 2015.156 с.
9. Діалогічне прочитання української літератури: монографія / за заг. ред. Г. Токмань. Київ: Міленіум, 2007. 486 с.
10. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. – С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
11. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: монографія. Вид. 2-е. Донецьк : ДонНУ, 2007. 219 с.
12. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід: навчальний посібник, К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М.. 2019. 259 с.
13. Клочек Г. Зі студій про літературну освіту: збірник статей і матеріалів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 192 с.
14. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. 2-е вид., стереотипне. Київ: Знання, 2011. 486 с.
15. Кухаренко В. М. та ін. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / за ред. В. М. Кухаренко. Харків: Міськдрук, 2016. 284 с.
16. Куцевол О. Методика вивчення української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2009. 464 с.
17. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей ВНЗ. Київ: Академія, 2006. 463 с.

18. Лебедик Л.В., Стрельніков В.Ю., Стрельніков М.В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава: АСМІ, 2020. 303 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream> .
19. Малихін О. В. та ін. Методика викладання у вищій школі. Київ: НТ, 2014. 262 с.
20. Мартинець Л. А. Педагогіка вищої школи: опорний конспект лекцій. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 40 с. URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/> .
21. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
22. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / за ред. Мороза О. Г. Київ: НПУ, 2001. 338 с.
23. Навчальний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи» / Уклад. А.В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 102с. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/5297/1/posibnukfinalredaktor.pdf>.
24. Нагаєв В.М., Портян М.О. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Харків: Стильна типографія, 2018. 289 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/4929/1/NP_VVSh_2018.pdf .
25. Пархета Л. П. Методика викладання української літератури у ВНЗ: навчально-методичний посібник. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. 199 с.
26. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]: підручник / В. П. Головенкін ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
27. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О.І. Федоренко, В.О. Тюріна, С.П. Гіренко, С.М. Бойко, М.О. Котелюх, П.Д. Червоний, О.В. Медведєва; за заг. ред. О.І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf.
28. Професійна підготовка педагога в контексті європейських інтеграційних процесів: збірник наукових праць / за ред. М.Чепіль та Р.Берн. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, 2013. 348 с.
29. П'ятакова Г. М. Сучасні педагогічні технології і методика їх застосування у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: ВЦЛНУ ім. І. Франка, 2003. 56 с.
30. Савчин М. В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ: Академія, 2021. 376 с.
31. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля, 2008. 712 с.
32. Ситченко А. А. Навчально-технологічна концепція літературознавчого аналізу: монографія. Миколаїв: Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.
33. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ: НПУ, 2000. 210 с.
34. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенційно-діалогічна концепція. Київ: Міленіум, 2002. 320 с.

Додаткова література

1. Горошкіна О. М., Караман С. О., Бакум З. П. та ін. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навчальний посібник / за ред. О. М. Горошкіної та С. О. Карамана. Київ: АКМЕ ГРУП, 2015. 250 с.
2. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: монографія. Житомир:

РУТА, 2010. 560 с.

3. Ключек Г. Вища літературна освіта в контексті Болонського процесу. *Українська мова і література в середній школі*. 2005. №9 –10.
4. Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика (за результатами дослідження в Київському університеті імені Бориса Грінченка) / Хоружа Л., Братко М., Котенко О., Мельниченко О., Прошкін В. ; [за наук. ред. д-ра пед. наук, професора Л. Хоружої]. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. 92 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25384/1/V.Proshkin_KVVSDZ_FITU.pdf.
5. Кравченко І. Проектна технологія у підготовці майбутнього викладача. *Вища освіта України*. 2020. № 4. С. 61–66.
6. Педагогічна психологія: навчальний посібник/ заг.ред. О. П. Щотка. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2010. 257 с.
7. Пентиліук М. І., Нікітіна А. В., Горошкіна А. М. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. №8. С. 5–9.
8. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / за ред. О. А. Кучерук. Київ: КНГ, 2016. 258 с.
9. Пентиліук М. І., Нікітіна А. В., Горошкіна О. М. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. №8. С. 5–9.
10. Токмань Г. Л. Українська літературна освіта: з погляду вічності й у контексті сьогодення. *Дивослово*. 2017. Ч. 3. С. 2 – 6.
11. Семенов О. М. Наставництво в науці й освіті дорослих. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія «Педагогічні науки»* / редкол.: В. Ф. Черкасов та ін. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017 . Вип. 152. С. 46 – 51.
12. Семенов О. М. Тенденції літературної підготовки у вищій школі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. №2. С.13–17.
13. Токмань Г. Л. Українська літературна освіта: з погляду вічності і в контексті сьогодення. *Дивослово*. 2017. №3. С. 2 – 6.
14. Яворовська Л. М., Камишнікова Р. Ф., Поліванова О. Є., Яновська С. Г., Куделко С. М. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.

Електронні реурси

1. Кучерук О. А., Караман С. О., Караман О. В., Віннікова Н. М. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_71_3_16 .
2. Лінгвістичний портал MOVA.info. URL: <http://www.mova.info/>.
3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
4. Український мовно-інформаційний фонд НАНУ. URL: www.ulif.org.ua.

ДОДАТОК А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ПІДСУМКИ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Аспіранта (ки) _____ курсу, спеціальності _____

(прізвище, ім'я, по батькові аспіранта(ки))

проходив(ла) **викладацьку** практику з фаху _____

в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя

при кафедрі _____

від _____ до _____ 20 ____ р.

Завідувач аспірантури та докторантури _____

М.П.

(підпис)

Методист із фаху _____

Методист із педагогіки _____

Методист із психології _____

1. Проведення залікових занять із фаху (0-70 б.):

№ з/п	Тема навчального заняття	Методист із фаху			
		Оцінка за навчальне заняття	Підпис	Оцінка за модель заняття	Підпис

1					
2					
3					
4					
Разом					

2. Завдання з педагогіки (0-15 б.):

№ з/п	Зміст роботи	Методист із педагогіки	
		Оцінка	Підпис
1	Педагогічний аналіз одного відвіданого аспірантом заняття викладача вищої школи (лекції чи практичного)	(0-5 б.)	
2	План-конспект проведеного аспірантом заняття (лекційного чи практичного)	(0-5 б.)	
3	План-конспект проведеної аспірантом виховної години	(0-5 б.)	
Разом			

3. Завдання з психології (0-15 б.):

№ з/п	Зміст роботи	Методист із психології (0-15 б.)	
		Оцінка	Підпис
1	Психологічні умови організації заняття в умовах війни		
Разом			

	Методист фахової кафедри		
	Оцінка	Підпис	Дата
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ЗА ВИКЛАДАЦЬКУ			

ПРОТОКОЛ ЗАНЯТТЯ

Етап заняття	Діяльність викладача	Діяльність студентів

Таблиця 2

ФОРМУЛЯР-ЗРАЗОК РЕЦЕНЗІЇ ЗАНЯТТЯ

Прізвище, ім'я та по батькові викладача, що проводив заняття
Навчальна дисципліна _____
Тема _____
Вид і форма заняття _____
Дата проведення _____
Студенти _____ курсу _____ групи _____
Кількість студентів у групі _____ ; присутні на занятті _____
Оцінка окремих компонентів заняття
1. Відповідність матеріалу тематичному плану і навчальній програмі.
1.1. Чи є план-конспект заняття.
1.2. Чи відповідає зміст заняття навчальній програмі.
2. Теоретичний рівень підготовленості викладача (ступінь володіння матеріалом).
3. Методичний рівень викладача, застосовані прийоми і засоби.
3.1. Дотримання дидактичних принципів науковості, послідовності, доступності, зв'язку теорії з практикою _____
3.2. Використання наочності, технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів _____
3.3. Рівень активності групи. Зовнішня увага студентів _____
3.4. Наявність елементів проблемного, інтерактивного навчання, новітніх освітніх технологій _____
4. Педагогічна майстерність викладача.
1.1. Володіння педагогічними технологіями та інноваціями _____
1.2. Володіння педагогічним тактом (мова, жести, міміка, гумор) _____
1.3. Рівень комунікативних навичок (дикція, сила голосу, мовлення) _____
1.4. Уміння організувати роботу студентів, встановлювати й підтримувати контакт з аудиторією (активізувати мислення, поєднувати фронтальні й індивідуальні форми) _____
1.5. Наявність індивідуального стилю спілкування _____
5. Досягнення цілей заняття. Загальна оцінка ефективності роботи викладача _____

СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

I. Загальні відомості.

1. Факультет, група, дата та місце проведення заходу, прізвище, ім'я та по-батькові особи, яка проводила виховний захід.
2. Форма виховного заходу, її доцільність та відповідність віковим та індивідуальним особливостям студентської групи, місце в системі виховних заходів куратора групи.
3. Тема виховного заходу, її актуальність, відповідність інтересам студентської групи.
4. Мета виховного заходу та її реалізація під час його проведення.

II. Аналіз підготовки заходу.

5. Організація:
  - чітка постановка теми, завдань, мотивація виховного заходу;
  - готовність студентів;
  - використання наочності;
  - чіткість, організованість;
  - оформлення приміщення;
  - раціональне використання часу;
  - залучення до активних форм роботи, що сприяють розвитку активності студентів.
6. Зміст:
  - логічність обраної форми проведення заходу;
  - актуальність теми;
  - глибина висновків;
  - зв'язок із життям студентів.

III. Хід заходу.

7. Методика проведення заходу:
  - характер діалогу;
  - стимулювання студентів до дискусії;
  - можливість відвертого обміну думками;
  - врахування вікових особливостей студентів.
8. Психологічна обстановка:
  - поведінка студентів;
  - педагогічний такт;
  - активність, зацікавленість студентів.

IV. Загальна оцінка.

9. Результати:
  - вирішення конкретних завдань.
10. Загальні висновки.
11. Рекомендації.

СХЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗАНЯТТЯ В ЦІЛОМУ

1. Цілепокладання

Бажаною була б бесіда з викладачем чи студентом-практикантом перед відвідуванням його заняття. Це зробило б аналіз більш цікавим. Предметом обговорення можуть бути такі позиції:

1.1. Які цілі заняття були поставлені? Які вони з точки зору вбудованості в логіку вивчення інших тем?

1.2. Яка передбачається структура заняття? Чи можна сказати, що вона логічно відповідає його цілям? Як визначається зміст знань, розумових дій, способів мислення, умінь, навичок та ін., над якими потрібно буде працювати зі студентами?

1.3. Як передбачається враховувати наявний рівень підготовки студентів?

1.4. Чи є серед цілей заняття задуми, що стосуються налагодження (розвитку) стосунків з студентами, педагогічного спілкування?

2. Психологія організації пізнавальної активності студентів

2.1. Як і наскільки успішно вчитель впливав на увагу студентів, можливо, він використовував які-небудь спеціальні способи організації уваги?

2.2. Якщо було присутнє пояснювально-ілюстративне навчання, то в чому полягала робота педагога стосовно диференціації понять: наскільки багатий фактичний матеріал, чи варіювався він з метою узагальнення, чи наводились особливі факти, а також факти, чимось близькі до даного поняття?

2.3. Якщо студенти виконували вправи, розв'язували задачі, то чи можна сказати про міру новизни кожного завдання відносно попереднього? Чи культивувались при цьому які-небудь загальні способи розв'язання певного класу задач, прийоми розумової діяльності?

2.4. Які логічні форми мислення (індукція, дедукція та ін.), мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення), евристичні (творчі) процеси ініціювались діяльністю викладача?

2.5. Якщо мало місце проблемне навчання, то яка міра узагальненості знання, що знаходиться на місці невідомого у проблемній ситуації, наскільки вдалим виявився процес її створення? Як можна оцінити комплекс питань, підказок та інших засобів, які використовував учитель при управлінні розумовою активністю школярів?

2.6. Чи використовувались які-небудь форми спільної навчальної діяльності школярів? Як комплектувалися малі групи, як працювали студенти в групах з точки зору психології співробітництва і спілкування?

2.7. Чи мали місце які-небудь способи диференціації чи індивідуалізації роботи студентів на занятті, наскільки вони ефективні?

2.8. Чи можна говорити в цілому про якісь «мікрівклади» заняття в розумовий розвиток студентів, у становлення уміння вчитися, у виховання певних якостей особистості?

3. Мотивація навчальної діяльності студентів

3.1. Чи наголошував викладач на важливості, необхідності даної теми (розділу, питання і т.д.) у складі навчального предмета чи у житті?

3.2. Чи враховував він життєвий досвід студентів, їх знання, інтереси?

3.3. Чи ставив питання, що залучали студентів у процес вивчення матеріалу, "відкриття" нових знань, способів дій, розв'язування задач?

3.4. Чи залучав студентів до формування (формулювання) цілей, конкретних задач уроку?

3.5. Чи використовував викладач різноманітні способи організації пізнавальної діяльності студентів?

3.6. Можливо, викладач вдало активізував громадянські почуття студентів, їх відповідальність перед суспільством за результати професійної підготовки?

3.7. Чи включав педагог мотиви змагання, самоствердження?

3.8. Якщо мали місце групові форми навчальної діяльності, то як вони сприяли появі у студентів зацікавленості в успіху однокурсника?

3.9. Чи можна сказати, що студенти в основному старанно працювали на занятті? Можливо, заняття дало інформацію про студентів як про суб'єктів учіння.

4. Стиль педагогічного спілкування

Молоді викладачі, студенти-практиканти при плануванні уроків часто не задумуються над загальною партитурою заняття, а саме вона перетворює заняття із конспекту на реальну педагогічну взаємодію. Прогнозування цієї партитури, її конструювання – важливий аспект як підготовки заняття, так і його аналізу. Нехтування цією обставиною призводить до великої кількості дисциплінуючих впливів. У деяких випадках справа доходить до психологічної несумісності педагога і студентів, при якій педагогічна діяльність втрачає смисл.

Правомірно також підкреслити факт взаємної обумовленості системи педагогічних дій викладача і його взаємостосунків зі студентами. Адже зріла методика викладання – фактор, що безумовно покращує ці стосунки.

Провести аналіз стилю спілкування можна за наступними позиціями:

4.1. Який емоційний тонус роботи педагога: він привітний, бадьорий, доброзичливий чи заклопотаний, пригнічений або навіть роздратований?

4.2. Чи акцентуються думки і почуття студентів: викладач уважний до їх висловлювань, погоджується з ідеями і пропозиціями студентів, коментує їх, доповнює, розробляє, тактовно заперечує? А можливо, він обмежується однозначними оціночними репліками ("так", "правильно", "не годиться"...)?

4.3. Чи схильний педагог схвалювати чи якимось інакше емоційно заохочувати студентів за вдалу думку і гарно виконану роботу? Як саме він це робить? Чи тактовний викладач у реагуванні на невдалі відповіді? Як виражає незадоволення ходом справи? Чи відчувають студенти емоційну підтримку з боку педагога у складних ситуаціях?

4.4. Чи мали місце дисциплінуючі впливи на занятті? Чи можна сказати, що вони здійснювались із збереженням поваги до особистості школяра, що вони індивідуалізовані? А можливо, викладач був при цьому нетактовним, легко переходив на погрози?

4.5. Яке загальне враження про стиль педагогічного спілкування? Чи розуміє викладач студентів інтелектуально і емоційно, чи чує тільки себе? Чи можна сказати, що засобами даного заняття викладач сприяв формуванню позитивної самооцінки студентів, виховував у них упевненість у собі?

5. Професійна рефлексія

Думка педагога про власний урок, його самоаналіз дають цінну інформацію про його творчі можливості, професійну і загальну самооцінку, про його характер. Адже мова йде про рефлексію, про дослідницький акт, спрямований людиною на себе. Особливого значення тут можна надати таким позиціям:

Наскільки розгорнутим, змістовним виявиться цей самоаналіз?

Чи вважає викладач, що цілі заняття досягнуті, що заняття пройшло у відповідності з його задумами? Якщо це так, то з чим він це пов'язує: з активністю студентів, власною майстерністю, обставинами чи ще з якими-небудь факторами?

Якщо заняття у чомусь не вдалося, то чим педагог це пояснює, чи відкритий він для аналізу власних прорахунків?

Чи намічає він конструктивні шляхи подолання власних недоліків? Наскільки вони психологічно обґрунтовані?